

راهکارهای عملی تقریب مذاهب

راهکارهای عملی تقریب مذاهب

مولوی عبدالواحد رضانی

امام جمعه نیل شهر

خراسان رضوی - تربت جام - نیل شهر

اسلام وحدت در پنج حوزه را برای مسلمانان ضروری دانسته است؛ این حوزه‌های پنج‌گانه عبارتند از: وحدت در عقیده؛ وحدت در شریعت؛ وحدت در امت؛ وحدت در تمدن و وحدت در سرزمین اسلام (دارالاسلام). (عمار، 2005م، ص9).

امت اسلامی گرفتار مذاهب متعدد و ایدئولوژی‌های گوناگونی گردیده است و در نتیجه دچار ضعف و سستی گشته و بر اثر مجموعه‌ای از موانع داخلی و خارجی، به عقب‌ماندگی دچار شده است. پوشیده نیست که این اختلاف‌ها و تفرقه‌هایی که امت اسلامی با آنها روبه‌روست برخاسته از شباهتی است که دشمنان و کینه‌توزان نسبت به اسلام برمی‌انگیزند.

برای «تقریب» و وحدت مسلمانان باید عوامل زیر را مدنظر داشت:

دوری از قوم‌گرایی

آگاهی به مکر دشمنان و شناخت دشمنان اسلام

بصیرت دینی و اسلامی

هوشیاری در برابر فتنه‌انگیزی دشمنان

رو آوردن به صلح و دوستی با داور قرار دادن آیین الهی

وظیفه ما و به ویژه علما و رهبران و نویسندگان و... جنگ زدن به ریسمان الهی و اتحاد و فراهوانی مسلمانان به دوستی و مهرورزی است، نه این‌که به بحث در این‌که کدام صحابه برتر است و نیز به اختلاف‌های مذهبی بپردازیم و آن‌را وسیله‌ای برای کین و نفرت سازیم و آتشی را که طی زمان به خاموشی گراییده، از نو برافروزانیم و کینه‌هایی را که سختی‌ها و مصایب مشترک از یادها برده بود،

مجدداً احیا کنیم.

شرط بازگرداندن دوستی و برادری [مسلمانان با یکدیگر]، بستن باب مجادلات مذهبی است، زیرا ادامه این مجادله‌ها چه بسا به فرجام ناخوشایندی، منتهی گردد.

همان طور که در قرآن کریم ذکر شده "مردم در آغاز امتی یگانه بودند آنگاه به اختلاف پرداختند پس خداوند پیامبران را مژده‌آور و بیم‌دهنده برانگیخت و با آنان کتاب آسمانی را به راستی و درستی فرو فرستاد تا میان مردم در آن‌چه اختلاف داشتند، داوری کند و در آن اختلاف نورزیدند مگر همان کسان که به آنها، آن کتاب داده شده بود آن هم پس از آن‌که برهان‌های روشن به آنان رسید، از سر افزون‌جویی که در میانشان بود، آن‌گاه خداوند به اراده خودش مؤمنان را در حقیقتی که در آن اختلاف داشتند، رهنمون شد و خداوند هر که را بخواهد به راهی راست راهنمایی می‌کند (بقره/215)" پس اگر آیین الهی اجرا گردیده و هر کس وظایف و حقوق خویش را بشناسد و مردم در برابر حکم خدا و شریعت او برابر باشند، همه مشکلات حل خواهد شد.

همان طور که غزالی گفته «قبلة مجتهد، مقاصد و اهداف شرع است؛ مجتهد از هر سو بدان نظر افکند، اهداف شرع را در نظر گرفته و روی به این قبله دارد و هم‌چون کسی است که در میان دیوارهای کعبه، به نماز ایستاده باشد» (غزالی، 1424ق، ص112). به داوری گرفتن «اهداف شریعت»، که در واقع، قبله مجتهدان است خود باعث وحدت می‌شود و هر کس به سمت آن روی آورد، حتماً به راه حقیقت قدم گذاشته است

باید آزادی مذاهب و ادیان را آن‌چنان که خداوند متعال نیز فرموده است، پاس داشت: «یا داوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَادْكُمُ بِالْإِسْلَامِ بِالْحَقِّ؛ ای داود! ما تو را در زمین خلیفه خویش کرده‌ایم پس میان مردم به درستی داوری کن و از هوا و هوس پیروی مکن...» (ص/26) در نتیجه پذیرش داوری خردمندان برای حل اختلاف‌ها ضروری است.

برای استحکام وحدت و تقریب مذاهب اعمال زیر را باید مد نظر داشت:

- 1- تعامل ایجابی و همکاری موثر و با برنامه در زمینه ی مشترک و مورد اتفاق مذاهب اسلامی.
- 2- برجسته نکردن موارد اختلاف و معذور داشتن یکدیگر در این موارد.
- 3- دوری از افتادن در دام مهلك تكفير، تفسیق و منتسب کردن یکدیگر به بدعت
- 4- اصل آزادی انتخاب مذهب.
- 5- اصل گفتگو در تعامل مذاهب به عنوان يك اصل قرآنی.
- 6- پرهیز از مؤاخذه ی یکدیگر در لوازم رأی در صورت روشن نبودن ملازمه.
- 7- آزادی عمل پیروان مذاهب در احوال شخصی.
- 8- هم‌گرایی عملی و موضع‌گیری مشترک امت اسلامی در رویارویی با تهدیدات و چالش‌های عمومی جهان اسلام.

حج، مظهر وحدت و انسجام مسلمین است. حج سیاست اسلام را در تمامی ابعاد زندگی به انسان آموخته و دارای ابعاد سازنده معنوی، سیاسی، عرفانی، حیاتی و همبستگی بین امت اسلامی می‌شود. انجام درست مناسک حج و درک آن‌ها سبب رشد و شکوفائی زائران خانه خدا و امت اسلامی را فراهم می‌نماید.

ملت‌های مسلمان ضمن انجام مناسک حج با همدیگر آشنا شده و با طرح گرفتاری‌ها و نیازهای خود و بررسی راه‌حل‌های آن‌ها ضرورت وحدت و همبستگی را احساس می‌کنند. مضافاً اینکه حج بزرگ‌ترین کنگره سالانه مسلمانان بوده و در آن تقریباً دو میلیون انسان از ملیت‌ها و نژاد‌های مختلف با شعار واحد شرکت می‌نمایند. این کنگره عظیم مظهر وحدت و قدرت مسلمانان می‌باشد.

اسلام وحدت مسلمین را خواسته است. آن چیزی که مانع وحدت است بیشتر سوء تفاهماتی است که با یکدیگر دارند.

رویارویی با چالش‌های بزرگ

در هنگام رویارویی با چالش‌های بزرگ باید موارد زیر را مدنظر داشت تا دچار تفرقه و فتنه نگردیم:

1- میان دو طرف باید گفت‌وگویی صورت گیرد و پیشنهاد می‌شود که هر دو طرف به این اختلاف اذعان نماید و با همیاری و همکاری نسبت به حل مشکل و اختلاف اقدام نماید و دین را به عنوان ارزشی والا بپذیرد نه مسائل اختلافی جزئی را. چون خداوند به ما فرمان اجتهاد و بررسی مسایل بر اساس داده‌ها و شرایط دوران و ... را داده است.

راه‌های تحقق آن نیز احساس همه مسلمانان - اعم از ملت‌ها و دولت‌ها - به سرنوشت واحد و پای‌بندی به عروه الوثقای الهی، یعنی دین خدا، است. این بدان معناست که باید از هر آن‌چه روح دینی را تضعیف می‌کند و آن‌را در دل‌ها می‌کشد، دوری جست، زیرا این امر سبب مسخ حقایق جامعه و دولت اسلامی است.

2- لزوم آشنایی با اعتقادات یکدیگر و احترام به مقدسات طرفین.

3- توجه به عناصر وحدت اسلامی به جای جنگ‌اندازی به عوامل اختلاف و ترك دلایل اختلاف و کوشش در راستای توجه به آن‌چه ما را به هم نزدیک می‌سازد نه آن‌چه میان ما تفرقه ایجاد می‌کند و وحدت ما را در هم می‌شکند.

4- رو آوردن به صلح و دوستی با داور قرار دادن آیین الهی.

اگر آیین الهی اجرا گردیده و هر کس وظایف و حقوق خویش را بشناسد و مردم در برابر حکم خدا و شریعت او برابر باشند، همه مشکلات حل خواهد شد.

هر دو گروه رابطه خود را با اسلام بر اساس ایمان به کتاب خدا و سنت پیامبر... پی‌ریزی کرده‌اند و همگی بر اصول اساسی این دین، اتفاق نظر دارند و اگر در این میان در فرعیات فقهی و تشریحی، نظرات

گوناگون و متفاوتی مطرح شود، همه مذاهب اسلامی معتقدند مجتهد - خطا کند یا بر صواب باشد - نزد خداوند اجر و پاداش دارد.

5- عدم دعوت به ادغام مذاهب،

زیرا این امر هرگز تحقق نمی‌پذیرد و چه بسا به تفرقه و پراکندگی بیشتری هم منجر شود.

6- به داوری گرفتن «اهداف شریعت»،

که در واقع، قیله مجتهدان است و هر کس به سمت آن روی آورد، حتماً به راه حقیقت قدم گذاشته است. بنابراین توجه به اهداف و مقاصد شرع، باعث می‌شود تا مجتهدان با هر میزان اختلاف نظر و دیدگاه و اندیشه‌های گوناگون و حتی متضاد، بر حق باشند.

7- ضرورت اعتدال در نقدها:

در انتقاد از علمای خویش، نباید قدم از اعتدال فراتر گذاشت؛ چه بسا ایشان تأویل و عذری داشته باشند که ما از آن آگاهی نداشته باشیم، که در این صورت نسبت به مسلمانان، دچار سوءظن شده و با تهمت به وی، دروغ‌گویی پیشه کرده‌ایم.

8- پذیرش داوری خردمندان برای حل اختلاف‌ها:

باید آزادی مذاهب و ادیان را آن‌چنان که خداوند متعال نیز فرموده است، پاس داشت.

اباطیلی که حق با آنها روبه‌رو می‌شود مسلمانان را بر آن می‌دارد تا دستان نابکاری را که سرزمین‌های اسلامی را بازیچه خود قرار داده است، قطع کنند و در صورتی که میان مردم يك سرزمین، اختلاف و توهمی پیش آمد، حکما و عقلا و خردمندان آن قوم به سرعت در راستای برطرف ساختن آن و اصلاح امور، بکوشند.

برای رسیدن به وحدت دینی و مذهبی راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

1. شناخت هر مذهب از منابع آن

تصدیق فرع تصور است و خوب تصور کردن و فهمیدن، تنها با مراجعه به مصادر طرف مقابل یا علمای معروف و مورد اعتماد حاصل می‌شود.

2. حسن ظن به دیگری

خداوند متعال می‌فرماید:

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ؛ [7]

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از بسیاری از گمانها بپرهیزید، چرا که بعضی از گمانها گناه است. از رسول خدا (ص) نقل شده است که فرمود:

ایاکم والظن؛ فان الظن اکذب الحدیث، ولاتحسوا ولاتجسوا ولاتناجشوا ولاتحاسدوا ولاتدابروا ولاتباعصوا، وکونوا عبادا اخوانا، ولایحل لمسلم ان یهجر اخاه فوق ثلاثة ایام؛ [8]

از گمان بد به دیگری بپرهیزید، زیرا گمان بد، بدترین گفتار است، و احساس بد به کسی نداشته باشید،

تجسس نکنید، جست‌وجو نکنید، به یکدیگر حسد نورزید، به همدیگر پشت ننمایید و بغض همدیگر را در دل نداشته باشید، بنده خدا و برادران یکدیگر باشید، و جایز نیست بر مسلمان که با برادرش بیش از سه روز قهر نماید.

3. حکم به طاهر افراد

از مصادیق رحمت الهی آن است که احکامش را بر یقین مترتب کرده نه بر گمان و وهم؛ یعنی تا یقین بر خلاف نداشته باشیم، باید به برائت حکم کنیم.

خداوند متعال می‌فرماید:

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا؛ [15]

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! هنگامی که در راه خدا گام می‌زنید (و به سفری برای جهاد می‌روید)، تحقیق کنید! و برای اینکه سرمایه ناپایدار دنیا (و غنایمی) به دست آورید، به کسی که اظهار صلح و اسلام می‌کند نگویید: مسلمان نیستی.

بخاری به سندش از پیامبر(ص) نقل کرده که فرمود:

امرت ان اقاتل الناس حتى يشهدوا ان لا اله الا الله و ان محمداً رسول الله و يقيموا الصلاة و يؤتوا الزكاة، فاذا فعلوا ذلك عصموا مني دماءهم و اموالهم الا بحق الاسلام و حسابهم على الله؛

من مأمور شده‌ام که با مردم بجنگم تا شهادت به وحدانیت خدا و رسالت محمد دهند و نماز به پا دارند و زکات دهند، و چون چنین کردند خون و اموالشان از ناحیه من – به جز به حق اسلام – محفوظ می‌ماند، ولی حساب آنان بر خداوند است.

4. گفت‌وگو در مسائل اختلافی

در مسائل اتفافی همدیگر را کمک کنیم و در مسائل اختلافی گفت‌وگو کنیم.

5. دوری از غلو

شکی نیست که در هر دین و مذهبی افراد غالی وجود داشته است و بر ماست که از آنها دوری کنیم.

6. پرهیز از کید دشمنان اسلامی

خداوند متعال می‌فرماید: «و لا تنازعوا فتفشلوا و تذهب ریحکم؛ [31] و نزاع (و کشمکش) نکنید تا سست نشوید، و قدرت (و شوکت) شما از میان نرود.» از سیاستهای قدیمی دشمنان «تفرقه بینداز و حکومت کن» است.

7. ضرورت یکصدایی به هنگام شدايد

خداوند متعال می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بَنِيَان

مرصوم؛ [32] خداوند کسانی را دوست می‌دارد که در راه او پیکار می‌کنند گویی بنایی آهنین‌اند!»

نیز می‌فرماید: «محمّد رسول الله و الذين معه أشدّاء على الكفّار رحماء بينهم؛ [33] محمد

فرستاده خداست؛ و کسانی که با او هستند در برابر کفار سرسخت و شدید و در میان خود مهربان‌اند.»

8. پرهیز از کلمات حساسیت‌زا و نفرت‌انگیز

هنگامی که با طرف مخالف روبه‌رو می‌شویم یا کتاب می‌نویسیم، باید از گفتن سخنان تنفرآمیز و حساسیت‌زا به طرف مقابل پرهیزیم؛ مثلاً کلمه رافضی را به شیعه و ناصبی را به سنی اطلاق نکنیم. خداوند متعال می‌فرماید: «ولاتنا بزوا بالألقاب؛» [34] نباید گروهی از مردان شما گروه دیگر را مسخره کنند.»

9. پرهیز از ناسزا گفتن به مقدسات طرف مقابل

از راهکارهای تقریب بین ادیان و مذاهب، پرهیز از ناسزا گفتن و دشنام دادن به مقدسات طرف مقابل است، زیرا او نیز تحریک می‌شود و به مقدسات ما اهانت می‌کند.

خداوند متعال می‌فرماید: «ولاتسبوا الذین یدعون من دون اللّٰه فیسبوا اللّٰه عدواً بغير علم؛» [36]

(به معبود) کسانی که غیر خدا را می‌خوانند دشنام ندهید، مبادا آنها (نیز) از روی (ظلم و) جهل،

خدا را دشنام دهند!

10. رعایت اخلاق اسلامی

11. ملاقات و گفت‌وگو

12. پرداختن به مسائل مهم

از بیشترین چیزهایی که مردم را در چاله اختلاف می‌اندازد و از اجتماع و الفت دور می‌کند، فارغ کردن نفسهاست از مسائل مهم بزرگ و آرزوهای بلند. و هرگاه انسان از مسائل مهم باز بماند به مسائل کوچک رو می‌آورد و احیاناً بر سر هیچ و پوچ جنگ و نزاع می‌نماید.

13. همکاری در مسائل اتفافی

آیا ما اتفاق نداریم که کفر و الحاد بزرگ‌ترین خطری است که بشریت را در عزیزترین مقدساتش تهدید می‌کند؟ پس بیاییم با یکدیگر در حفظ جوانان از وبای الحاد و مقدمات آن از شکها و شبهاتی که عقیده را متزلزل کرده و فکر را ملوث نموده، همکاری کنیم...